

למעשה

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

כיצד מוכיחים

בתקופה שלמדם הבחור יצחק וורשעוואר (לימים בעל ה'פחד יצחק' זצ"ל) בישיבת סלבודקא, ביום הכיפורים, קודם לתפילת נעילה, אמר הסבא מסלבודקא לבעל ה'דברי יחזקאל', תלך אל הבחור יצחק, ותבקש ממנו את שם אמו, כי הוא זקוק להרבה רחמים, נגש הדברי יחזקאל אליו ושאלו לשם אמו. הבחור יצחק כמובן היה מאוד מופתע מבקשה מוזרה זו, והחליט שהוא עצמו ילך להסבא, ולשאלו על מה זה ולמה זה, כשקרר הבחור יצחק להסבא, אמר לו הסבא בחזקה ובקפידא מוחלטת בזה"ל אל תבוא לתוך הד' אמות שלי, בקשת י לשם אמן ולא יותר.

הבחור יצחק שהרגיש מאוד נפגע מן הביזיון לפני כל בני הישיבה, החליט לעזוב את הישיבה אבל מן הנימוס הוא שעליו להיפרד מהסבא בלי למוצאי יום הכיפורים דפק על דלת ביתו של הסבא פתחה הרבנית את הדלת ביקש הבחור לדבר עם הסבא שאלה הרבנית את שמו של הבחור אמר לה שמי יצחק וורשעוואר כשענה לה לשמו אמרה לו הרבנית בזה"ל האם אתה הבחור שבעלי מתפלל ובוכה עליו כל לילה בדמעות שלישי כששמע זאת ר' יצחק אמר להרבנית החלטתי שאיני צריך לדבר עם הסבא כעת' ע"כ המעשה כשנפטרה אשת חבר של הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל, נכנסו אליו לנחמו המושגיח ר' מאיר חדש זצ"ל, והמושגיח ר' שלמה וולבה זצ"ל, הרב הוטנר חזר על הסיפור הנ"ל לפניו כשגמר לספר שאל הג"ר שלמה להג"ר מאיר האם שייך לחנך בזמנינו תלמידים כאופן שחינך הסבא את תלמידיו ובמיוחד כמו שחינך את תלמידו הג"ר יצחק הוטנר. ענה לו רבי מאיר בהחלט שייך לחנך גם בזמנינו תלמידים כמו שחינך הסבא את תלמידיו ולהצליח עמהם, ורק בתנאי אחד והוא שהרבי ימסור נפשו בעד התלמיד ואז יצליח ואפילו יחנכו באופן הכי קשה, שאל רבי שלמה לרבי מאיר ואיפה מצינו שהסבא מסר את נפשו בשביל הבחור יצחק. ענהו רבי מאיר רבי שבוכה בעד הצלחת תלמידו אין לו הגבלות באופן חינוכו (אהל משה בראשית א עמוד תרנ)

המשך בעמוד הבא

הרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית הכנסת הניכי הישיבות –
"בית יוסף" קרית פוניבו

"אלה הדברים אשר דבר משה" (א' - א') הרי משה עד שלא זכה לתורה, כתיב בו [שמות ד' - י'] "לא איש דברים אנכי", כיון שזכה לתורה, נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים. [דבר"ר א' א'].

מדוע המדרש מביא את זה כאן בפרשת דברים, הרי גם עד עכשיו דיבר משה אל בני ישראל, ולמה לא להתרפא עד עכשיו? ומתוך ה"דברי שאול", לפי מה שמביא הר"ן בדרשותיו [דרוש חמישי], שמשה רבנו היה כבד לשון, כדי שלא יעלה על הדעת שבגלל צחות לשונו נתקבלו דבריו, ונעשה כבד פה למען ידעו שהשכינה דיברה מתוך גרונו. אבל במשנה תורה, בדברי התוכחה, שמשה אמרם מעצמו, היה זה חסרון אם לא היה מדבר בלשון רהוטה ומגומגם, לכן היה צריך להתרפא בלשונו. ה"כתב סופר" מתרץ, בני ישראל ידעו שמשה רבנו שכינה מדברת מתוך גרונו, ואין פלא שדיבורו יוצא חלק, כי פי ה' דיבר, אבל במשנה תורה, חומש דברים, שמשה אמר מפי עצמו, כמו שהגמ' במגילה [ל"א]. אומרת, לכן תמהו בני ישראל איך הוא מדבר בשפה ברורה כל כך. וזה מרומז בפסוק "ויהי בארבעים שנה", אחרי ארבעים שנה שהתחיל לומר משנה תורה מפי עצמו - "דיבר משה אל בני ישראל" בלשון ברורה וצלולה "ככל אשר ציווה ה'", כמו כל השנים אשר ה' היה מדבר מתוך גרונו.

חדש ניתן לשמוע את שיעורי הרב פנחס זרביב שליט"א בקול הלשון 072274111

המשך מעמוד קודם

הסכנה שבתוכחה אילו יעקב היה מוכיח את ראובן היה מניחו ומדבק בעשו

בפרשתנו כתוב 'ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדשי' (דברים א, ג). מלמד שלא הוכיח אלא סמוך למיתה. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בנו אלא סמוך למיתה. אמר, ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר (ש"א יב, ג) הנני עני בי. וכן דוד את שלמה בנו:

ומבואר שאילו יעקב אבינו היה מוכיח את ראובן הצדיק שהרחיק את עצמו מהגזל עד כדי כך שהתורה העידה עליו (בראשית ל יד) וכמבואר ברש"י בימי קציר חטים. להגיד שבחן של שבטים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו

ולא עוד אלא שויתר על בכורתו שנתנה ליוסף ובכל זאת עוסק בהצללתו של יוסף וכמו שאמרה אמו לאה, ראובן ראו- בן, ראו מה בני לבן חמי, (ברכות ז:). תראו איזה צדיק יש כאן והוא פתח בתשובה לכל באי עולם 'וישב ראובן' שהיה עסוק בתשובה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו (כמבואר במדרש (בר"ר פד יט) וישב ראובן אל הבור (בראשית לו, כט), והיכן היה, רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר בשקו ובתעניתו, כשנפנה הלך והציץ לאותו בור, הדא הוא דכתיב: וישב ראובן אל הבור, אמר לו הקדוש ברוך הוא מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, היך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה הושע, שנאמר (הושע יד, ב): שובה ישראל עד ה' אלהיך. ואם באדם זה עסקניו וגם עוסקים באבא כיעקב בחיר האבות שבודאי יודע להוכיח בצורה הטובה ביותר בלפי שמיא וכלפי הבריות בחכמה ובתבונה ואף על פי כן חשש יעקב ולא הוכיח את ראובן כי ראובן עלול ללכת ולהתדבק (- כמו דביקות בה' לא סתם חיבור אלא דבק ממש) הוא היה הולך לא פחות ומתחבר לעשו הגנב, ושעוסק כל היום בחמורות שבחמורות (עין בב"ר ס"ג יב) ולא די בזה אלא שהוא יניח את אביו יעקב שיתק את הקשר עימו, וכ"ז משום שאביו הוכיחו.

אלא כאשר פוגעים באדם ולוקחים לו את הכבוד הוא יכול להתדרדר מאיגרא רמה לבריאת עמיקתא שתוכחה מראה לו שאינו שלם, אלא צורת ההוכחה צריכה להראות לו עד כמה הוא חכם ורק בדבר אחד הוא טעה

עמ"י חשדו שמשנה רבינו אינו בדעתו כשבא להוכיחם

ועוד רואים עד כמה האדם אינו מוכן לקבל תוכחה שמובא במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשצג) דבר אחר "אלה הדברים", מי שהיה מחלק נכסיו בשעת מיתתו מהו שיהו דבריו קימין. כך שנו רבותינו המחלק נכסיו על פיו רבי אלעזר אומר רבה לאחד ומעט לאחד דבריו קימין, ומה טעם, שלא יהו יורשים אומרים מבלבלת היתה דעתו. אימתי דבריו קימין. אמרו רבותינו בודקים אותו שלש פעמים, אם אמר על לאו לאו ועל הן הן דבריו קימין. הרי מן המשנה. מן המקרא מנין. אלא אתה מוצא, בשעה שבא משה להוכיח את ישראל סוף ארבעים שנה היו ישראל מרגנים ואומרים אינו בדעתו. משל למה הדבר דומה, לזקן שהוא סמוך למות. קראו לבלבל שיכתב נכסיו לבניו. כיון שבא הבלבל התחיל לצוות לבניו ונותן לכל אחד ואחד לפי חלקו. אמרו בניו לבלבל ברר לנו דיתיקי. אמר להם אינה נבררת אלא בשעה הזאת שאני אומר לכם, שנשאל לזקן את דבריו פעם ושתים. התחיל הבלבל שואלו אלו העומדין לפניך בניך הם, אמר לו הן. בית זה שלך הוא, אמר לו הן. אמר לו באיזה שכונה אתה נתון, אמר לו בשכונת פלוני. אמר הבלבל לירשיו עכשיו הדיתיקי קים. כך בסוף ארבעים שנה כשבא משה להוכיח את ישראל התחילו ישראל מהרהרין לומר תאמר שהוא בדעת (כך בסוף שנה) [שפוי, כיון] שהרגיש אמר להם חייכם שאיני אומר לכם דבר עד שאמר לכם באיזה מקום אני ואתם נתונים, והוא אומר במדבר באיזה מדבר, והוא אומר בערבה מול סוף מי הם שכניו, והוא אומר בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת וכמה ימים יש לנו ממצרים, וכן אתה מוצא שהיו שואלין אותו באיזה יום וכמה ימים מכאן לסיני והוא אומר אחד עשר יום מחרב. מיד כששמעו ישראל שברר להם הדברים אמרו לו אמר כל מה שאתה רוצה, שדבריך נראים. מנין. ממה שקרינו בענין אלה הדברים אשר דבר משה.

ומבואר שחשדו אפילו במשה רבינו שהוא אינו בדעתו ואע"פ שראו ביום יום והתורה אף מעידה עליו כי לא כהתה בינו ולא נס לחה' ועוד כי כך אומרים על מה שלפני כן לא רצו ללכת למלחמה כדי לא ימות וימשיך להנהיגם אלא כל טוב עד שמוכיחים ברגע שמוכיחים הכל נעלם

ילקוט שמעוני רמז תשפט "אל כל ישראל", אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים כך הייתם שומעין מכן עמרם ולא הייתם משיבין לו דבר כך וכך, אלו היינו שם היינו משיבין ארבעה וחמשה פעמים על כל דבר ודבר. דבר אחר "אל כל ישראל". מלמד שכנסן משה מגדולם ועד קטנם להם הריני מוכיחם, כל מי שיש לו תשובה יבוא ויאמר. דבר אחר "אל כל ישראל". מלמד שהיו כלם בעלי תוכחה ויכולים לעמד בתוכחות. אמר רבי טרפון, העבודה, אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח. אמר רבי אלעזר בן עזריה, העבודה, אם יש בדור הזה מי שיכול לקבל תוכחות. אמר רבי עקיבא, העבודה, אם יש בדור הזה שיודע היאך מוכיחין. אמר רבי יוחנן בן נורי מעיד אני עלי שמים וארץ שיותר מחמשה פעמים נתקנתר על ידי עקיבא לפני רבן גמליאל מפני שהייתי קובל עליו והייתי מקנתרו, וכל כך יודע אני בו שהיה מוסיף בי אהבה על כל אחת ואחת לקים מה שנאמר "אל תוכח לין פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך".

ועוד מובא ברש"י אחרי הכותו. אמר משה, אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצה הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה, שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם, ואחר כך הוכיחם: בסיכום כל כך הרבה תירוצים העיקר לא לקבל תוכחה ומימלא נבין את גודל מעלתו של דוד שאחר שחטא בבת שבע מייד שב ולא אמר עברתי ילדות קשה כמו שבאמת היה מוזר לאחיו וכו'

מיהו הבחור המובחר בישיבה

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל רגיל היה לספר לתלמידיו שבימי בחרותו כשלמד ולימד בישיבת גרודנא, נסע על מנת להינפש לכמה ימים בישיבת נובהרדוק אצל דודו הגאון רבי אברהם יפהן זצ"ל.

באחד מימי שהותו שם, ניגש אל דודו וביקשו שיראה לו מיהו הבחור המובחר בישיבה.

הצביע ראש הישיבה על בחור מסויים ואמר להגר"ח זצ"ל: 'זה העמקן הגדול ביותר בישיבה', אחר כך הראה לו בחור אחר באומרו 'הנה המתמיד של הישיבה' כך חזר וציין עוד שמות של כמה בחורים, במנותו כל אחד והצטיינותו המיוחדת, זה ביראת שמים, זה בבקיאות, וכן הלאה.

חזר רבי חיים זצ"ל ושאל: סוף סוף מי הבחור המובחר ביותר בישיבה? אז הצביע דודו על בחור אחד ואמר לו 'זה הבחור המובחר ביותר בישיבה!'

תמה רבי חיים זצ"ל ושאל את דודו: הרי כאשר מנית את שבחם של כל בעלי המעלות הנבחרות לא הזכרת את שמו של בחור זה כלל, כיצד איפוא אומר אתה פתאום כי הוא הבחור המובחר ביותר, ואין כמוהו?

השיב לו הגאון רבי אברהם יפהן זצ"ל ואמר לו: 'מעלתו של בחור זה שונה משאר המעלות שציניתי. בחור זה הוא 'המבקש' הכי גדול, לנוכח מעלה זו שמצטיין הוא בה ראוי הינו לתואר הבחור המובחר ביותר, כי הוא זה שיגיע רחוק יותר מאחרים' לימים דבריו של הגר"א יפהן זצ"ל הוכיחו את עצמם, אותו 'מבקש' שעליו הצביע היה לא אחר מאשר מאור דורינו, מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל - 'הסטייפלער' (משולחן רבי אליהו ברוך מועדים א עמוד רמב)

למה נקראו החכמים כסופים

הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם (א יג) ופירש"י 'חכמים - כסופים' וצריך ביאור מהו הכוונה כסופים ומה כוונת רש"י להשמיענו בזה ובפשוטו הכוונה לחכמים שכוספים' לחכמה ומתאוים אליה (וכסופים הוא מלשון נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פד ג) שעניינו כיסופים וגעגועים)

אך צ"ב מדוע חיפש משה רבינו דווקא חכמים שכוספים ומשתוקקים למעלות החכמה, ומהו החילוק אם הם מתאוים לחכמה או לא, והרי אלו ואלו שווים הם בחכמתם.

אלא נראה לבאר עפ"י דברי רבינו יונה (אבות פ"ד מ"א) 'איזהו חכם וכו' כי היודע כל החכמות אם אינו אוהב את החכמה איננו חכם אלא טיפש והאוהב אותה ומתאוה אליה אע"פ שאינו יודע כלום הרי זה נקרא חכם' ומבואר שבלעדי המבקש אינו נקרא חכם אל טיפש.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב להשתוקק לדברי תורה שבלעדי זה אינו נקרא חכם

למה הקדים מחלוקתו של קורח לחטא העגל

והצרות ודי זהב (דברים א א) ופרש"י, וחצרות. במחלוקתו של קרח. וכו': ודי זהב. הוכיחן על העגל, שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל (הושע ב י). וצ"ב למה הקדים את מחלוקתו של קורח לחטא העגל והרי חטא העגל התרחש שנים רבות לפני מחלוקת קרח, ולמה הזכירו הכתוב אחרי מחלוקת קרח?

ברם, מצינו במדרש שלאחר חטא העגל המליץ משה רבנו טוב על ישראל ואמר לפני רבונו של עולם: אמרת 'אנכי ד' אלהיך' בלשון יחיד 'לי ציוית ולא להם'.

הרי משבא קרח אחר כך ואמר, 'כל העדה כולם קדושים- כולם שמעו מפי הגבורה אנכי ד' אלהיך', הופרכה המלצתו של משה רבנו וחזר ונתעורר חטא העגל. על ידי 'חצרות' הזר ונתעורר החטא של 'די זהב' (שני המאורות)

בזה יובן היטב מה שהביא המדרש (ד"ר א ג) על אלה הדברים את הפסוק אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך (תהלים נ כא)

וצ"ב מה השייכות של הפסוק הזה לכאן

אלא המדרש בא לתרץ את הקושיא הנזכרת למה הקדים הכתוב חצרות מחלוקת קרח לפני די זהב חטא העגל ועל כן הביא את הפסוק הזה שפשוטו כך הוא אלה עשית (-עשית את העגל ואמרת אלה אלהיך ישראל), והחרשתי, (-מאחר שקבלתי את המלצתו של משה לי ציוית ולא להם). אולם דמית היות אהיה כמוך (-במחלוקת קרח התיימרת להידמות למשה ואמרת כולם שמעו מפי הגבורה 'אנכי ד' אלהיך'), אזי אוכיחך ואערכה לעיניך היה עלי להוכיחך מחדש על חטא העגל שחזר ונתעורר (פנינים יקרים).

כח הסתירה שבאדם לאמונות טפילות הוא מאמין (-עגל) אבל לא למשה רבינו

ולמד מזה לקח נפלא במעינה של תורה בשם הרב יצחק כ"ץ שרואים אנו בחיי יום יום אנשים שאינם מאמינים בכל ערך נעלה ונשגב, ומאידך שטופים הם באמונות תפלות ואוויליות, על הצדיק האמיתי שופכים הם קיתונות של לעג, ובעת ובעונה אחת רצים הם, להבדיל לכל מיני מגידי עתידות מנחשים בקלפים ורופאי אליל רמאים. חטאו של אדם כזה גדול הוא פי כמה ובמה משל אדם פשוט המאמין בכל ומתוך כך הוא מאמין לפעמים גם בהבלים מחלוקת קרח ועדתו שלא רצו להאמין במשה רבנו בתור נביא ד' עוררה במדה מוגברת את חטא העגל בעגל של זהב האמן האמנותם ואילו במשה רבנו בתור מנהיג אינכם מאמינים!?! ...

אם מותחים אתם ביקרת על משה רבנו, מדוע איפוא יצאתם במחולות תוך קריאות אמונה נלהבות 'אלה אלהיך ישראל'

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

במתן תורה היו רגועים ושלבים ואילו במרגלים נדחפו כולם בערבוביא

ותקרבו אלי כלכם (דברים א כב)

ופרש"י 'בערבוביא, ולהלן הוא אומר, תקרבון אלי כל ואשי שבטיכם וזקניכם, אותה קריבה היתה הוגנת. ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, אבל כאן ותקרבו אלי כולם בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים'

וצ"ב אם אותה קריבה בעת מתן תורה היתה 'הוגנת', מדוע היא נזכרת כאן בתוך מגין החטאים?

אלא אמר על כך ברם בעל חדושי הרי"ם ז"ל (וכע"ז כתב בתורת משה), שמושה רבינו הוכיחם עתה גם על אותה קריבה. לפי שבשעת שמייעת דברי תורה אכן מן הראוי להידחק ולהידחק, כדי שאפשר יהיה לשמוע היטב ולקבל יותר, ועמ"י עשו בדיוק להיפך, במקום שראוי היה להידחק הייתם מתונים והוגנים וחלקתם כבוד זה לזה, ואילו כאן במעשה המרגלים, קרבתם אלי כולם בערבוביה, בדחיפה ודחיקה. לשמוע תורה קרבתם במתינות, ואילו לחטוא בלהט והתלהבות...

לחטא העגל הקדימו כולם ולנדבת המשכן היו ישנים

וכן מצינו בירושלמי (שקלים פ"א ה"א) ר' יהודה בר פזי בשם רבי אומר איך אפשר לקרות פסוקים אלו בלי לרעוד שעמ"י בשביל מצוות, לנדבת משכן לא הביאו כולם אלא כל נדיב לב, (שמות לה-ה/כב) ואילו לעבירות במעשה עגל שזה עבירה הביאו כולם, שכתוב ויתפרקו כל העם (שמות לב-ג) וכן במתן תורה שזה מצווה משה הוציא את העם (שמות יט-יז) ולא יצאו מעצמן, אבל בשילוח מרגלים שזה עבירה באו מעצמם, שכתוב ותקרבו אלי כולם (דברים א-ז/כב) וכן בשירת הים שזה מצווה כתוב אז ישיר משה ובני ישראל (שמות טו-א). שרק ע"י התעוררות משה שרו גם בני ישראל, אבל בכיאת מרגלים שזה עבירה ותשא כל העדה את קולם (במדבר יד-א) מעצמן נשאו את קולם.

אמר ר' חייא בר אבא אכן גם הנביא צפניה הוכיחם כיוצא בזה על שהשחתה עשו בהשכמה (שכתוב השכימו השחיתו, צפניה ג-ז) ואילו הטוב לא עשו בהשכמה בחטא העגל כתיב וישכימו ממחרת אבל בנדבת המשכן כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר, בבקר ולא בהשכמה ממש.

וכן ראינו בעמון ומואב שנתבעו 'על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור' (דברים כג ה) וצ"ב מה הסמיכות בין החטא הפעוט שלא קדמו בלחם ובמים לחא ששכרו את בלעם שגרם להרג אנשים רבים. על החטא של אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמימי יכולים היו להצטדק בתירוץ, כי עניים היו ולא השיגה ידם כדי להגיש לחם. אבל עתה, לאחר אשר שכר עליך את בלעם בן בעור, הרי היה להם הרבה מומן כדי לשכור את בלעם על מנת להרע, אם כן שוב חוזר אותו החטא של אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. בשביל לשכור את בלעם היה לכם מומן למכביר, ואילו בשביל להגיש פרוסת לחם לא היה לכם מומן כלל? ... (מענינה של תורה שם מפי השמועה)

הלימוד מזה למעשה. האדם צריך לנצל את הכוח שיש לו לדברים טובים ואל יחשוב בעצמו שאין לו יכולת שיראה בעצמו שמה שהוא רוצה כן יש לו כח

הרב היים בן המו שליט"א

כיצד מוכיחים - מאהבה

עם ישראל בפרשת השבוע עומד ומאזין בקשב רב לדברי המנהיג הגדול משה – האונה חסרת תקדים, העם ששה בצמא את דבריו, היה ברור להם שבעוד זמן קצר משה כבר לא יהיה איתם ויצטרפו להתמודד מול מציאות חדשה אותה לא הכירו, משה מנצל את שעת הכושר, כאשר הלבבות פתוחים, והאזינים כרויות לשמוע, והנמונות לקבל במלא עוצמתה, כפי שנהג יעקב אבינו ברגעיו האחרונים שקיבץ את בניו ושירטט בפניהם "את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו", דרך המתאימה לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, ובעיקר מוכיח אותם על מעשיהם, ומה שלא הוכיחים סמוך למחוליהם, אומרים חז"ל כי אז יוקשה עליהם לקבל את התוכחה, גם כשמדובר באבא המוכיח שזה אחד מתפקידיו, וכפי שאמרו חז"ל שיעקב לא הוכיח את ראובן מיד שמא יניח אותו וילך לו אל עשו אחיו.

להוכיח זו אומנם מצווה מתוך תרי"ג המצוות, אך עם זאת היא משימה לא קלה ומצריכה אומנות, שתיעשה מתוך אהבה, מתוך דוגמא אישית, ולא חלילה מתוך התנשאות, זאת מפני שבני האדם אינם אוהבים לקבל תוכחה, כי הם סבורים שהם יודעים מה הם עושים, מי לנו גדול ממושה רבינו שמתקף תפקידו כמנהיג, כנואל, כמי שהוכיח פעם אחר פעם את אהבתו העצומה לצאן מרעיתו עד כדי מסירות נפש, ואף הוא לא הוכיח את עם ישראל, אלא לפני מותו, וברמוז, כדברי המהר"ל שכתב שתוכחת משה בנוסף לכך שנאמרה ברמוז, לא כתובה לפי סדר האירועים ככונה כדי להסתיר ולכסות את המעשים הרעים שעשו.

כאשר התוכחה נובעת מתוך אהבה אמיתית, היא משיפיעה לטובה, או רואים כאשר ילד נופל ומקבל מכה, מה עושים בדרך כלל בכל בית, מנשקים לו את היד וראו זה פלא איך הכאב חולף ועובר מהר כלא היה, בוודאי שהנשיקה לא מרפא, אבל היא מרגיעה, כי יש בה הודאה וגילוי אהבה, וכפי שמסופר על אדם שפרק עול שנשבע שיותר הוא לא מעשן בשבת, והסביר שהגורם לכך היה שבאחת השבתות הוא צעד ברחובה של עיר כשסיגריה בידו, לפתע נפגש עם ר' אריה לויין שניגש אליו וברכו בברכת "שבת שלום" תוך שהוא מלטף את ידו האחת בחום, ובידו השנייה הוא אוחז את הסיגריה, מספר אותו אדם הרגשתי באותם הרגעים שהסיגריה צורבת את כל גופי ונשבעתי שלעולם לא אעשן בשבת, הרי לנו תוכחה מתוך אהבה אמיתית וללא מלים.

דורינו דור "עיקבתא דמשיחא" שאחד ממאפייניו כמובא בסוף מסכת סוטה (מט:)..חוצפא יסגי...**ואין תוכחה**, כלומר שיהיה קשה יותר להוכיח, ואם נוסף לכך את המושגים דמוקרטיה, זכות האדם וחירותו, חופש הפרט ועוד, הרי שמצוות התוכחה כמעט והופכת להיות בלתי אפשרית, ועוד שהגמ' (ערכין טז:) "אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור מי שיודע להוכיח", ואנו מה נענה בתריה.

עם זאת תורתנו היא תורת נצח ומצוותיה נצחיות, ולא השתנתה ולא תשתנה בשום אופן וזמן חלילה, כך שמצווה זו דווקא בדורנו מקבלת משנה תוקף יותר.

כח האמונה נמצא בכל אדם כמעט התבוננות

ובפרט שאנו נמצאים בימים בהם אנו מתאבלים על חורבן בית מקדשינו, והנביא ישעיה נוגע בנקודה זו בתוכחתו לישראל באומרו, (ישע' א-ג) "ידע שור קנהו והמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן", ויש לכאורה להבין הרי השור והחמור אינם בעלי בחירה וזה שהם מכירים את האבוס או את הבעלים זו תכונה מולדת, משא"כ אצל האדם שידיעת ה' מצריכה ממנו חשיבה והתבוננות? ומה בכלל הדמיון?

כותב ר' אליהו לופיאן שמכאן אנו למדים שכל אדם באשר הוא, האמונה רוכזת לפתחו ועם מעט התבוננות, האדם מגיע אל האמונה כדברי איוב "מבשרי אחזה אלוה", וכמו שהשור והחמור מכירים ויודעים מהיכן הם אוכלים, והוא טבע המוטבע בהם, כך ברא והטביע הקב"ה את האמונה בכל אדם אלא שעדיין צריך מעט התבוננות, וזו תוכחתו של הנביא. בפסיקתא (רבתי יד) מובא מעשה על אותה פרה שנרכשה ע"י גוי מיהודי שומר שבת, וסירבה לעבוד בשבת, וגרמה להתפעלותו של הגוי שקנאה, ואמר אם פרה ההולכת על ארבע, מבינה מה זה שבת, אני שאני עם שכל ולא אבין מה היא השבת? הלך והתגייר ונעשה לאחד מגדולי ישראל, הלא הוא רבי יוחנן בן תורתא, תורתא בארמית - פרה, שהיא זו שגרמה לו לבוא ולהסות תחת כנפי השכינה.

בימים בהם אנו מתאבלים על חורבן בית המקדש למצוות התוכחה חשיבות מיוחדת כדברי הגמ' (שבת קיט:): "אמר רב עמרם בריה דר' ש"ש בר אבא א"ר שמעון בר אבא א"ר הנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה" שנאמר (איכה א-ו) "היו שריה כאילים לא מצאו מרעה" דורשת הגמ', מה איל זה ראשו של זה בצד וזנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה, וכבר תמהו המפרשים מדוע ייחסו חז"ל לחטא זה חומרה כ"כ גדולה עד כדי שהוא מגורמי החורבן? ובפרט שהגמ' מציינת שם עוד הרבה חטאים חמורים מאוד? אלא שאכן כן שכל החטאים שהגמ' מונה הם הגורמים לחורבן, אלא שאם היו מוכיחים זה את זה, הרי שהיה אפשר לתקן כל חטא, על ידי עשיית תשובה, אבל כשאין תוכחה הרי שהפרצה רק גודלת ואחריתה חורבן.

וכבר אמר החכם מכל אדם (משלי כד-כד) "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב" ומה שנאמר עליהם בלשון רבים, הסבירו שהכוונה גם למוכיח וגם למקבל התוכחה, שעל שניהם תבוא ברכת טוב.

אין צורך שהאדם יחכה שיוכיחו אותו הוא בהחלט יכול וצריך להוכיח הוא את עצמו ולב יודע מרת נפשו, ה' יזכנו.

לצפייה והורדה בעלונים קודמים של "למעשה" (מכון למעשה) מתוך אתר "בינינו" - לחץ כאן
לצפייה והורדה בעלונים קודמים של "למעשה" (מכון למעשה) מתוך אתר תורת יוסף לחץ כאן
לצפייה והורדה בעלונים קודמים של "למעשה" (מכון למעשה) מתוך אתר של דרשו לחץ כאן